

ELIF SHAFAK

Tekintet

EURÓPA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2026

www.alexandra.hu • www.moobius.hu
www.europakiado.hu

zahir (nyilvánvaló): Isten kilencvenkilenc nevének egyike, jelentése: „a szem elől el nem rejtőző, nyilvánvaló”.

– Ne mozdulj!

Nem tudom, miért, de cseppet sem tetszett, amikor ezt mondta. Különbözik sem volt szükség újabb figyelmeztetésre. Úgysem mozdultam. És már tudtam, hogyan néz ki az én mozdulatlanságom. A mozdulatlanságom úgy néz ki, mint egy felfordított vizespohárban a hátán élettelen méhecskével ide-oda futkosó szorgos hangya. Rendre ugyanazon a kiindulóponton áll, mindig ugyanazzal a gyermeki ámulattal szemléli a világ kerekességét, az ismétlődő köröket. Olyan a mozdulatlanságom, mint a tüdőbajban szenvedő emlékezet, amely a felejthetetlen emlékek foltjait a zsebkenőjére köhög. Ráadásul minden egyes karanténban töltött nap felülfertőző betegségét a magánnyal is. Dermedtségem olyan, mint a forró, sárgás sodó, amelyet a házi készítésű süteményekre öntenek: lassan, lomhán szétterül. Természetesen a vizespoháron túl is létezik világ: egy olyan vidék, amely immunis az emlékeim felköhögésére, illetve egy olyan száraz réteg, amelyhez már nem jut el a szétfolyó sodó. Én azonban most nem ezen a távoli, száraz helyen voltam. Tudtam, hogy biztosan nem, hiszen nem tud-tam meg-moz-dul-ni.

Mozdulatlanul vártam, mert ismét fennakadtam egy ajtóban. Még hozzá egy olyan kétszárnyú ajtóban, amelyiknek valamiért mindig csak az egyik szárnyát hagyják nyitva.

Gyakran megeskik, hogy ezekbe beleakadok. Bevallom, azért történhet meg, mert nem férek át rajtuk. Oldalt fordulva kell áthaladnom. Különben rendre beszorulok.

A Nádszálvékony társasház épületének bejárati ajtaja is egy ilyen kétszárnyú ajtó. Mivel az egyik szárnyat az alsó és a felső részénél is reteszekkel biztosították ki, csak egy keskeny hely maradt az áthaladásra. Általában óvatos vagyok az épületbe való ki- és bejövettelkor, ám ezen a napon sietségemben a kardigánom beleakadt az ajtó két szárnya közötti zárba. Mintha mindez nem lett volna elég, miközben a beakadt szál kiszabadításával küzdöttem, tetten értek a szomszédasszonyok, akik épp a helyi piacról tértek vissza megpakolt szatyrokkal a kezükben. Mint mindig, most is tágra nyílt szemmel bámultak, tekintetükkel tetőtől talpig tüzetesen végigmérték. Sietősen félreálltam, hogy elkerüljem fürkésző tekintetüket, csak hogy menet közben elfelejtettem kibújni a kardigánból, így aztán csak még jobban összegabalyítottam a zárba beleakadt fonalat. A szomszédasszonyok hosszasan taglalták, hogy a kinyúlt fonal már sohasem fogja visszanyerni eredeti alakját, de ennek ellenére vissza kell húzni a kardigánba, hogy ne legyen látható. Miután ennek menetét hosszasan elmagyarázták, hazamentek.

Alighogy felkaptattak a lépcsőn, máris jött lefelé egy öregember. Félrehúzódtam, hogy elengedjem. Ő azonban ahelyett, hogy megnézett, majd továbbment volna, mint a többiek, mindenáron maradni akart, hogy segítsen. Engem teljesen kihagyva a dologból, egymaga próbálta kiszabadítani a kihúzódtott fonalat. Körülbelül tíz perce küszködött már remegő kézzel és vaksi szemmel, és folyamatosan azt kérte tőlem, hogy maradjak mozdulatlan. Ám én eleve mozdulatlanul vártam.

Ez a dermedt várakozás eszembe juttatta Bé-Cét a műteremben. Heti egyszer hosszú órákon át mozdulatlanul pózolt. Úgy ácsorgott ezen a piactéren, ahol eladásra kínálták, mint

egy fekete rabszolga, aki szíve mélyén tudja, hogy soha többé nem láthatja majd tükörképét a természet tükreben, ahol egykor kedve szerint futkoshatott és játszhatott. Tehetetlenül néz az árverezőkre és a potenciális vevőkre. Nem számít, ki csap le rá – ez vagy amaz. Pontosan ilyen közönnyel pózol vadidegen emberek előtt. Schogyan sem fért a fejembe, miért jár el abba a barátságtalan műterembe, és hogyan képes ezt megtenni. Nem értettem ezt a közönyt.

Úgy éreztem, kötelességem átvállalni azokat az aggályokat, amelyeket BÉ-CÉ folyamatosan elhessegetett. Én aggódtam helyette. És valahányszor aggódtam, vadul harapdáltam a körömágyam melletti száraz bőrszálkákat.

Ez egy meglehetősen kényes feladat. Először is ki kell csalogatnom a zsákmányt a rejtékhelyéről. A körömöm körüli kis cafatok ördögi ravaszsága csak megnehezíti feladatomat. Szerencsére legalább olyan kíváncsiak, mint amennyire ravaszak. A kíváncsiság azt jelenti, hogy mindent látni akarnak, és ez a bőrdarabkák leggyengébb pontja, egyben a veszтük okozója.

Kiskorom emlékeinek tárházában szerepel egy nagydarab női alak, aki a női fürdőben szolgálta a vendégeket. Ez a nő egy csontsovány gyermeket súrolt teljes erejéből. Schogyan sem tudom elfelejteni. A széles márványfelületen, ahol a felsőbb elhalt bőrrétegek sorra lehámlottak, és szüntelenül csöpögtek a verejtékcseppek, ez a nő térden állva cuppogó hangokat adott ki. Nagyon jól tudta, hogy a köpölyözés és a gőz hatására felpuhult bőr rövid időn belül megtelik fekete szennyeződésekkel. A kosz ugyanis imádja, ha csókot dobálnak neki. Ilyenkor azonnal kidugja a fejét, hogy megnézzé, ki küldi a csókokat. A nagydarab nő csókjait a szirének csalogató énekéhez lehetett hasonlítani, amely rendre eltérítette a tengerészeket. A gyermek testéből felszínre jutó szennyeződések is gondolkodás nélkül irányt váltottak, és még csak arra sem volt idejük, hogy rácsméljenek, ez a fülnek oly vonzó

melódia valójában a szomorú halál előjele. Amikor a sziklák összezúzták a hatalmas hajót, a tengerentúli felfedezések izgalma nyom nélkül elenyészett. Az elhalt szennyeződés-darabkák a fürdőben lévő rácsonk alatt elfolyó szennyvízzel együtt sebesen sodródtak ismeretlen végcéljuk felé.

A női fürdőben szolgálatot teljesítő nagydarab nő példájához hasonlóan én is felállítok egy alattomos csapdát a körömszállaknak. Csókokkal csalogatom elő őket. Ők pedig kidugják kicsi fejüket, hogy lássák, honnan jön ez a hang. Ilyenkor mindegyiket letépdeselem a fogammal. Egyáltalán nem finomak, de nem is az ízük miatt teszem. Néha rettentően fáj, néha vérzik is az ujjam. Néha teljesen megfélemlítek a létezésükről. Máskor pedig annyira sok bőrdarabkát rágok le egymás után, hogy jó időbe telik, mire újak nőttek a helyükre. A túlsúly nemcsak ingerültté, de szorongóvá is tesz.

Amikor beugrottam a műterembe, hogy meglátogassam Bé-Cét, a szorongás annyira elhatalmasodott rajtam, hogy egyetlen bőrkínövést sem hagytam az ujjbegyeimen. Scho- gyan sem tudtam felfogni. Hogyan képes valaki meztelenül mutogatni magát? És egyáltalán minek tesz ilyet? Bé-Cé nem válaszolt ezekre a kérdéseimre.

– Ha annyira akarod tudni, hát, csak azért is! – felelte, amikor erősködtem. Hogyan? Csak azért is? Ezt nem igazán értettem. Talán nem is akartam megérteni.

zaman (idő): A fekete macska, amelynek a környéken lakó kegyetlen gyerekek letépték a farkát, hosszasan tisztára nyalogatta két újszülött kiscicáját, majd magukra hagyta őket. Az egyik kiscicát a földszinten lakók, a másikat az emeleten lakók fogadták be. Míg az emeleten lakók által befogadott kiscica gyorsan és látványosan gyarapodott, a földszinti macska csak nagyon lassú ütemben növekedett. Pedig mindkét állat helyel-közzel ugyanazt kapta enni.

Ugyanazon a házon belül másképp járt az idő az emeleten és a földszinten. Az alsó szinten lakók mindig a felső szinten lakókhoz igazították az órájukat, ám ennek dacára rendre elkéstek. A macskákat nézve a házlakók kezdték azt hinni, hogy az idő valami látható dolog. Az emeleten lévők ideje pocakos volt; a földszinten lakóké csenevész.

Így teltek-múltak az évek. A macskák megöregedtek. Az emeleti macska viharos gyorsasággal épült le, egyre ügyetlenebbé vált; a földszinti macska viszont lassabban öregedett. Most az idő visszafelé haladt.

A műterem egy hatvan felé járó festőé, aki minden pénzét és idejét arra fordítja, hogy érdekesebbnek tűnjön, mint amilyen valójában. Vasárnap kivételével különböző napokon és időpontokban más-más diákcsoportok érkeznek. És minden este másvalaki áll modellt.

A hétfő Bé-Cé napja volt. Bé-Cé minden hétfő este egy ismeretlen eredetű lila bársonyköpenybe bugyolálta magát, és felment a talajtól alig öt arasz magasságúra kialakított kis emelvényre. Leült az oda kihelyezett sámlira, majd a tucatnyi diák között mozdulatlanul pózolt. Miközben Bé-Cé mozdulatlanul pózolt, a diákok lefestették őt a vásznaikra. Menet közben tartottak egy tízperces szünetet. Aztán Bé-Cé visszament a kis emelvényre, leült a kihelyezett sámlira, és ledobta magáról az ismeretlen eredetű lila bársonyköpenyt. Teljesen meztelen volt. Az egész testét felfedi.

Ilyenkor majd elsüllyedtem szégyenemben.

Olyan esetlenül ült ott azon a zsámolyon, mintha bármelyik pillanatban leeshetne róla. Azt hiszem, ez a helyzet ugyancsak megnehezítette a diákok feladatát. Végére is arra készítette őket, hogy ne az állandóságot, hanem a mulandóságot próbálják meg ábrázolni. Testtartása nem annyira stabil, mint a földben hét réteg mélyen gyökerező fa, sem olyan

állhatatos, mint egy kullancs, amely teljes erejével kapaszkodik áldozatába, sem olyan időtálló, mint egy mese, amely annyiszor újul meg, ahányszor elmesélik. Épp ellenkezőleg, testtartása leginkább olyan kiszámíthatatlan, mint a forrásvíz, amely bármelyik repedésből feltörhet, olyan esetleges, mint az Esthajnalcsillag, amely minden éjjel más-más égboltra vándorol, és olyan gondtalan, mint a molyok, amelyek megrágcsálják az álmokat és magukkal viszik őket, anélkül, hogy tudnák a jelentésüket. Abban a pillanatban természetesen jelen volt, de olyan benyomása támadt a nézőknek, hogy bármikor felpattanhat és elmehet. Emiatt a diákok önkéntelenül is siettek rajzolás közben, és a sietség közepette elhanyagolták az apró részleteket.

De azt hiszem, a diákok dolgát nem is Bé-Cé testtartásának mulandósága nehezítette meg, hanem sokkal inkább a szemében látható furcsaság. Nem mindig, de előfordul, hogy Bé-Cé szeme résnyire, két vékony vonallá zsugorodik, és úgy tűnik... mintha becsukódna. Ilyenkor a tekintete semmiről sem árulkodik, nem lehet tudni, mit is érezhet valójában. Észrevettem valamit. Amikor Bé-Cé behunyta a szemét, egyik diák rajza sem hasonlított a másikéra.

Nem hiszem, hogy Bé-Cé tudatában lett volna ennek, mert ő nem látta sem a rajzokat, sem a diákokat. És mivel nem látta azokat, akik látták őt, azt sem láthatta, hogyan fest az ő szemükben. Közönyös tekintettel bámult egy pontra. Eközben a műterem tulajdonosa folyamatosan erős illatú füstölőket égetett a kis ablakokkal rendelkező apró helyiségben. Amikor hazaértem, a ruházatom erős olajfesték- és füstölőszagot árasztott.

Mégsem tudtam megállni, és időről időre beugrottam oda. Minden alkalommal, amikor a műterembe mentem, meghúzódtam az egyik sarokban, és onnan figyeltem őt és azt, ahogy a többiek figyelik őt. A műterem tulajdonosa homlokát ráncolva nézett a diákokra, a diákok jelentőségteljes

mosollyal nézték Bé-Cét, aki közönyösen bámult a távolba. És miközben a műterem tulajdonosa a diákjait nézte, a diákok pedig Bé-Cét, aki a távolba meredt, én egyre jobban meggyűlöltem ezt a helyet. Pedig Bé-Cé győzködött, hogy nekem is ugyanezt kellene tennem. Ha már annyira kövér vagyok, hogy mindenki tekintetét magamra vonzom, ha már igazi látványosság vagyok, akkor nekem is le kellene lepleznem magam, csak azért is. Már a pusztá gondolattól is megfagy bennem a vér, hogy ott állok meztelenül és mozdulatlanul tucatnyi bámuló előtt, de Bé-Cé kitartóan ismételte: „Ha már így van, akkor jusst is!”

Ráadásul a műterem tulajdonosa is kitartóan unszol, hogy álljak modellt:

– Természetesen neked nem sámlit, hanem egy kanapét fogunk bekészíteni.

zarf (boríték): Évek óta a postahivatalban dolgozott. Évek óta nyalogatta és zárta le azokat a borítékokat, amelyeket az elegáns hölgyek nem akartak megérinteni, a sietős urak pedig nem voltak hajlandók lezárni. Úgy vélte, hogy a borítékok nem azért olyan jelentőségteljesek, mert címzés van rajtuk, hanem azért, mert elrejtik a bennük levő leveleket a szem elől. Ebben a misztikumban, ebben a szemek előli rejtőzködésben rejlett a levél jelentősége. Azon a napon, amikor öngyilkos lett, egy le nem zárt borítékot hagyott hátra. Beletette a szemét. „Nyitott szemmel, megnyugvás nélkül ment el” – zokogták szerettei. Hogy békében nyugodhasson, alaposan lenyalták, majd lezárták a boríték fülét.

– Ne mozdulj! – kiáltotta az ember ismét. Semmi szükség nem volt a figyelmeztetésre. Amúgy sem mozgottam.

Az ilyen dolgok rendre velem történnek meg. Még akkor is, ha a megfelelő helyen a megfelelő dolgot teszem, rendre azon kapom magam, hogy az, amit a kezemben tartok,

lehullik; a két lábam megmakacsolva magát ellenkezik, és azt hajtogatja: „Nem megyünk veled, nem viszünk tovább!”; a bokám duzzog és kificamodik; a tokám még hangsúlyosabbá válik; a combom ég a sok súrlódástól; a hasam egymásra tornyosuló rétegekben reng; a fejemben minden össze-vissza kavarog; a vérnyomásom az egekbe szökik; a fülem rá sem hederít a mondandómra; a szám ismét nem tudja megfékezni a nyelvemet; a hátam izzadságban úszik; két lábam a kidudorodó erekből ítélve önmagát üszkösnek diagnosztizálja, majd mindkettő ellilul bánatában; a bőröm éppen akkor értesül legújabb ételallergiájáról, és tele lesz kiütésekkel; táskás és kigúvadó szemem ok nélkül megtelik könnyel... majd azon kapom magamat, hogy testem minden irányban szétterül. Lehajlok, és egyesével összerendezgetem a darabjaimat, ám minden alkalommal több lesz belőlük, mint amennyit sikerül összeszedgetnem. Bármilyen alapos és körültekintő vagyok, valami mindig ottmarad. Valami mindig hiányos, hibás és befejezetlen...

Álmaim törékenyek és illékonyak. Egyetlen apró pöccintés is elegendő ahhoz, hogy az egész szilánkokra hulljon. „Földrengés – magyarázom ilyenkor a körülöttem lévőeknek –, egy iszonyatos földrengés!” A talaj remegése miatt könnyen hisznek nekem. Holott az iszonyatos rengésnek hatalmas testem az oka. Mindig minden amiatt történik. Bár egész életemben igyekeztem óvatosan járni, mintha porcelánboltnak lennék csupa törékeny holmi között, hatalmas testem miatt a legjobb esetben is leverek néhány polcot, és tucatnyi holmit összetörök.

zayıçe (efemerida): Az égitestek állását vizsgálva ki lehet számítani a földiek sorsának alakulását. A számításhoz használt eszköz neve az efemerida táblázat, amely segít meghatározni, hogy az egyes csillagok pontosan mikor hol tartózkodnak.

A férfiről lerítt a jó szándék, akárcsak az előrehaladott kor és a hozzá nem értés. Amíg ő bíbelődött, én a Nádszálvékony társasház felső emeletét néztem. Bé-Cé fent volt, én pedig lent. Lent voltam, mivel a zárba gabalyodott szálnak se elejét, se végét nem láttam; minél jobban húztam, annál hosszabbra nyúlt, céltalanul, mint egy történet, amely elvesztette a közönségét. Azért is voltam odalent, mert nem férek be a kétszárnyú ajtókon, ha csak az egyik szárnyat nyitják ki. Ha már egyszer fennakadtam, jó lett volna, ha legalább a kardigánból sikerült volna kibújni, hogy kiszabadítsam a felsőtestemet. Csakhogy a férfi miatt moccanni sem tudtam. Egy ponton átfutott az agyamon, hogy felcsöngetek, és segítséget kérek Bé-Cétől. Ám ki szeretné, ha a szeretője meglátná, hogy fennakadt egy ajtón, amibe belegabalyodott a kardigánjának egy szála?

Tulajdonképpen még mindig nem tudtam megszokni Bé-Cé létezését. És ez nem Bé-Céről szólt; egyszerűen képtelen voltam felfogni, hogy van kedvesem. Ha valaki olyan kövér, mint én, bizonyos témákat alaphól nem is feszeget. Másként fogalmazva itt is érvényes az a szabály, miszerint „egy pohárnyi bátorság kevésbé hizlal, mint egy korty szánalom”. Röviden és tömören: ahelyett, hogy valószerűtlen álmokat dédelgettem volna, amelyek miatt később szörnyen szenvednék, eleve beletörődtem abba, hogy engem soha senki nem fog igazán akarni vagy szeretni. Ám amióta Bé-Cé váratlanul betoppant az életembe, értelmüket vesztették azok a szabályok, amiket felállítottam. Amikor vele voltam, óriási hullámok tornyosultak fölém; holott minden jótanács, amit magamnak adtam, csupán akkora fodrokat tud gerjeszteni a vízben, mint egy édes vizű tóba hajított kavics. Már nem is hallgattam ezekre a belső hangokra. Az élet egy lomha falióra hasonlít, amelyet sutba vágta, mert elromlott, majd a szerelemtől ismét pontosan kezd járni. Én pedig felhúztam

ezt a képzeletbeli órát. Kétségbeesetten vergődik, mintha be szeretné hozni a hosszú lemaradást. Folyamatosan ezt skandálta: „Tik-tak, tik-tak, tik-tak.” Bé-Cé, mint mindig, kritizálta az időt: „A tik-tak az idő taktikája” – mondogatta.

Idővel már nem tudtam, mi a baja ezzel az egészszel. Néha egyáltalán nem értem, mit is mond valójában. Imád furcsa dolgokat mondani és sokat beszélni. Engem azonban nem zavar. Ezzel együtt is szeretem.

zehir (méreg): Láthatatlan anyag, amely halált okoz.

Amikor végre sikerült kiszabadítani a fonalat, az öregember szeme ragyogott a büszkeségtől. Megköszöri a torkát, hogy megfelelően tudjon válaszolni a hálával és elismeréssel teli dicsérő szavakra, amelyekre titkon számított. Bizonyára szereti a hőöket. Egész élete azzal telt, hogy sötét utcákön megtámadott fiatal nők, égő házakban rekedt kisgyermekek, kifosztott udvaroncok, családi ereklyeként őrzött gyöngybrossokat lopó udvaroncok, illetve hajótulajdonosok váltságdíjért elrabolt fiai után kutatott. Előfordult, hogy talált ilyeneket, de soha nem tudott élni a hősies fellépés lehetőségével. Az idő kegyetlen volt hozzá; az elszalasztott lehetőségek helyett nem kínált újakat. Ő rendre egy lépéssel hátrébb kullogott, mindig akkor érkezett, amikor már késő volt, és hazaérve sajnálkozva jött rá, hogy hol mit kellett volna tennie. Egyetlen vágya az volt, bár szembesülhetne még egyszer ugyanazzal az eseménnyel, mégis anélkül öregedett meg, hogy meggyőzte volna az időt, ismételje meg önmagát.

Amikor kezemben a meglehetősen hosszúra nyúlt fonállal beléptem a Nádszálkarcsú társasházba, az öregember frusztráltan nézett utánam. Kinek a mije lehetek, és miért viselkedtem vele ilyen udvariatlanul? Húsz percen át bíbelődött azzal, hogy segítsen nekem, és közben csak a szememet,

a kardigánomat és a kinyúlt fonalat nézte. A képzeletével rajzolt nekem egy ábrázatot, és önmagát egy ifjú hölgygel jóttevő képében látta. Most azonban, ahogy lát engem így hátulról, végre egészként, úgy látott, ahogyan eddig még nem. Azon ámuldozott, hogyan lehettem ennyire elhízva. „Bizonyára örökletes!” Azon tűnődött, vajon hová megyek. Vajon megnézzé, hogy melyik lakásba megyek be?

Holott elegendő lett volna, ha megkérdezi a feleségétől. A Nádszálkarcsú társasház összes lakója már az első naptól fogva tudta, hogy Bé-Cé lakására járok fel.

Zeliha: „A hatalmas nagyvezír felesége hõn epekedik egy rabszolga után” – kuncogták az asszonyok a háta mögött. Zeliha azonban nem értette azokat, akik arra vártak, hogy megbüntessék, csak mert volt szeme a szépre. Azon tűnődött: „Vajon ezek a viszálykodásban és pletykában jártas asszonyok hogyan látják ezt a világot?”

Végül egy nap meghívta ezeket az asszonyokat az otthonába, hogy megmutassa azt, akit szeretett, azoknak, akiket nem szeretett. Gyümölcsöt és kést adott nekik. Aztán odahívta Juszufot a vendégek közé. Az asszonyok képtelenek voltak levenni szemüket róla, és csak a férfi távozása után vették észre, hogy az ujjukat vagdosták a gyümölcs helyett.

Zeliha méltóságteljesen és nyugodtan összeszedte a tányérokat, majd így szólt: „Most már ti is látjátok, mit művelt velem a szemem!”

Ismét kifulladtam, mire felértem a legfelsõ emeletre. Megint sípólva vettem a levegõt. Az épületben nincs lift. Egyébként, ha lenne sem szálltam volna be. Inkább a lépcsõzést választom. Ha valaki olyan kövér, mint én, és elromlik a lift használat közben, akkor biztosan rám fogják, hogy miattam romlott el.